

NORGE UNIVERSELT UTFORMET 2025

RAPPORT FRA KONSULTASJONSPROSESS

Deltasenteret

Oslo, fredag 03.mai 2013

Innhold

Innhold	2
Innledning	3
Handlingsplan som modell	3
Lovverk og andre rettslige virkemidler	4
FNs konvensjon for rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne	6
Harmonisering av begrepsbruk på området universell utforming.....	6
Bruk av ikke-rettslige virkemidler	6
Markedsmakt, forvaltningsmakt og bevilgningsmakt	6
Standarder	7
Kompetansebygging	8
Skole og utdanning	10
Forskning.....	11
Økonomiske virkemidler.....	12
Medvirkning.....	13
Store satsningsområder	13
Eksisterende bebyggelse	13
IKT	14
Universell utforming som begrep, holdninger, omdømme og politikk.....	15
Forslag til nye tiltak	15
Vedlegg	17
Innspill fra funksjonshemmedes organisasjoner:.....	17
Innspill fra universitets- og høyskolesektor, forskningsmiljø og organisasjoner:	17
Innspill fra statlige virksomheter og direktorater:	18

Innledning

Regjeringens handlingsplan «Norge universelt utformet 2025» løper ut i 2013. På oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) har Deltasenteret arrangert tre ulike møter for innhenting av synspunkter og innspill til regjeringens videre satsning på universell utforming. Inviterte til de tre møtene har vært:

1. Funksjonshemmedes organisasjoner, KS (15.04.13)
2. Universitets- og høyskolesektoren, forskningsmiljø, fagorganisasjoner, KS (17.04.13)
3. Statlige virksomheter/direktorater (19.04.13)

Denne rapporten tar for seg hovedsynspunktene fra møtene og det innsendte materialet. Den presenterer noen av de mest sentrale innspillene. Det var lite uenighet på møtene og flere hadde innspill på de samme sakene.

Det foreligger en bred dokumentasjon fra møtene. Alle innlegg og innspill ble levert skriftlig. I tillegg har det vært det mulig å sende inn ytterligere kommentarer og forslag i etterkant av møtene. Dette er det flere som har benyttet seg av. Noen inviterte som var forhindret fra å møte, har sendt inn skriftlige innspill. Alt det skriftlige materialet ligger som vedlegg til denne rapporten sammen med deltakerlister og møteprogram.

Handlingsplan som modell

Det var stor enighet på alle møtene om at den videre satsningen på universell utforming bør være i form av en ny handlingsplan. Handlingsplan som modell fungerer av flere grunner. Arbeidet med universell utforming skjer ikke frivillig og av seg selv, og det trengs et vedvarende fokus og trøkk. En handlingsplan for universell utforming vurderes som et verktøy for å holde intensiteten i arbeidet oppe, særlig når den koordineres sentralt. Selv om mye godt arbeid finansieres og gjennomføres av fagdepartementene, tror flere at fremdriften på enkelte felt fortsatt vil være avhengig av påtrykk fra en sentral koordinator mellom departementene.

Det ble understreket at en ny handlingsplan bør være tverrsektoriell, og slik ivareta hensyn på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. For eksempel tar Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) til orde for at også handlingsplanens sektorovergripende funksjon i større grad blir reflektert i overordnede mål og strategier.

Samtidig understreker mange at sektoransvarsprinsippet fortsatt må være et hovedprinsipp og det må tydeliggjøres at universell utforming må ligge til grunn i sektorenes og virksomhetenes ordinære planer og arbeid.

Vegdirektoratet trekker frem at for transportsektoren gjelder dette for eksempel Nasjonal Transportplan 2014-23, Nasjonal gåstrategi og tiltaksplanen for trafikkikkerhet på veg.

Det var ingen diskusjon eller uenighet om den vedtatte visjonen «Norge universelt utformet i 2025». Men mange fremholdt at det i det videre arbeidet må settes forpliktende mål, delmål, konkrete tidsfrister, tydelig ansvarsplassering samt økonomiske forpliktelser og strategiske virkemidler for alle områder som skal utformes universelt. Det etterlyses synlig og tilstrekkelig økonomisk satsning og rapportering i statsbudsjettet.

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) trekker også frem forpliktelser knyttet til FNs konvensjon for rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD), og at en ny handlingsplan bør bidra til å oppfylle de forpliktelsene vi påtar oss ved ratifisering av konvensjonen (se vedlegg 26: innspill fra LDO).

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) ønsker årlige følgeevalueringer, for å kartlegge hva som gjenstår og sikre iverksettelse av tiltakene. Det er uheldig at ikke alt som blir planlagt, blir påbegynt eller gjennomført. Sluttevaluering gir en nødvendig totaloversikt.

Det fremkom også en del ideer til hvordan innsatsen fremover bedre kan målrettes. Bl.a. foreslo Vista Utredning å benytte scenarieteknikk for å utvikle og beskrive hvordan et universelt utformet Norge skal se ut i 2025 på ulike områder og hvordan vi kommer dit.

Lovverk og andre rettslige virkemidler

Nåværende handlingsplan var ment å støtte opp under både plan- og bygningsloven (PBL) og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (DTL).

I innspillene har funksjonshemmedes organisasjoner så vel som fagmiljøer, direktorater og departementer lagt mye vekt på PBL og den tilhørende TEK 10 som viktige midler for å sikre gode løsninger og universell utforming i nybygg. Det har blitt pekt på at kravene i TEK 10 er godt kjent blant de prosjekterende i kommuner og private firmaer, men at kjennskapet til kravene er begrenset i andre aktuelle fagmiljøer. Økt kjennskap til de gjeldende krav har blitt etterlyst, spesielt på møtet med fagmiljøene.

Eksisterende bygningsmasse og etablerte uteområder er blant de største utfordringer i årene fremover. Dette ble spesielt mye diskutert på møtene med organisasjonene og direktoratene. Behovet for en forskrift med hjemmel i PBL § 31-4 ble understreket. Behov for positive stimulerings tiltak (gulrot) i tillegg til krav (pisk) ble nevnt.

En annen diskusjon omhandlet detaljkrav, og hvordan disse virker i plan og prosjektering. Forskrifter og standarder har vært viktige virkemidler for å få på plass et minstemål av kvalitet i bygg, anlegg og etter hvert i digitale løsninger. På møtene ble det likevel diskutert om de mange kravene har blitt mer hemmende enn fremmede for utvikling. Mange påpekte hurtigheten av utviklingen på IKT-feltet, og hvordan forskriften knyttet til DTL delvis regulerer «gårsdagens teknologi», før den er igangsatt. Flere påpekte at veien videre kanskje heller bør være mer rettet mot funksjons- eller prosessorienterte krav, istedenfor tekniske krav til spesifikke løsninger.

Når det gjelder DTL, nevnte mange at den nåværende handlingsplanen i mindre grad har støttet opp om DTL som virkemiddel for å nå visjonen om «Norge universelt utformet i 2025». Flere av deltakerne på innspillmøtet med organisasjonene påpekte at DTL er viktig, ikke minst i holdningsarbeidet knyttet til universell utforming. Det ble imidlertid påpekt at uforholdsmessighetsvurderingen som skal gjøres dersom det skal pålegges tiltak med hjemmel i DTL § 9, begrenser nytteverdien av loven fordi terskelen for å se et tiltak som en uforholdsmessig byrde for tiltakshaver er satt lavt (jf. § 9, 3. ledd). Spesielt synes organisasjonene å mene at større private virksomheter og offentlige etater slipper for lett unna tilgjengelighetskravet på grunn av uforholdsmessighetsvurderingen som knytter seg til DTL.

Kommunesektorens organisasjon (KS) er skeptisk til ytterligere detaljerte tekniske krav i lovgivningen, og hevder kommunene blir redde for å gjøre feil og få offentlig kritikk, og at lokale myndigheter derfor blir skeptiske til å iverksette nye tiltak innen universell utforming.

Mange, og spesielt funksjonshemmedes organisasjoner, er opptatt av at DTLs tilgjengelighetsbestemmelser ikke dekker flere viktige områder. Skole, utdanning og arbeidsliv ble spesielt nevnt som sentrale områder for deltakelse og likestilling, men som alle er unntatt fra DTLs virkeområde.

Dette får effekt for universell utforming innen flere områder. IKT-forskriften ble trukket frem som eksempel, da denne hverken sikrer universell utforming av digitale læringsplattformer eller tilgjengelighet for IKT-løsninger på arbeidsplassen. Det ble påpekt at virkeområdet for DTL bør utvides.

Norges Døveforbund trakk frem dagens misforhold mellom døve og hørselshemmedes individuelle rett til tolk ifølge lov om folketrygd og DTLs plikt til generell tilrettelegging (§9). De mener at det her er behov for en oppklaring, og stiller

spørsmålet om hvem som har ansvar for å bestille (og betale) for tegnspråktolkingen ved nasjonale begivenheter og offentlige arrangementer.

FNs konvensjon for rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne

Norge skal ratifisere CRPD i juni 2013. Foreløpig er det ikke helt klart hva dette vil bety av økte forpliktelser, fordi få land har blitt kontrollert hittil. Representantene fra LDO trakk frem at FN-konvensjonen artikkel 9 har tilgjengelighetskrav knyttet til selvstendig liv og full deltakelse. Man vet at Høykommissæren mener at man må ha en tidsplan. I hvilken grad man er bundet på det punktet ved å ratifisere, er en interessant diskusjon. LDO tror en ny handlingsplan blir viktig blant annet for å sikre at Norge overholder sine forpliktelser etter konvensjonen. På møtet med UH-sektoren ble det sagt at artikkel 4 i konvensjonen tydeliggjør behovet for forskning.

Konvensjonen forplikter statene til å sikre funksjonshemmede tilgang til informasjon og kommunikasjon. Det stilles spørsmål omkring hvorvidt dette kan ivaretas uten å sikre tilgang til varer og tjenester.

Harmonisering av begrepsbruk på området universell utforming

Definisjonen av universell utforming i DTL har ikke ført til en harmonisering av begrepet i sektorlovgivning (særlover og forskrifter). Det er påpekt at dette kan skape usikkerhet i kommunikasjon om universell utforming. Stopp Diskrimineringen påpeker behovet for å harmonisere lovverk om universell utforming, og nevner lov om offentlige anskaffelser og universitets- og høyskoleloven som eksempler på lover der universell utforming forstås på en annen måte enn i DTL. Transportområdet er nevnt av flere, hvor inkorporering av EU-lovgivning i norsk lov gjør at begrepsbruken også kan skille seg fra annet lovverk. Stopp Diskrimineringen mente at begrepet «tilgjengelighet for alle», som brukes av Jernbaneverket og andre aktører i samferdselssektoren, ikke bygger tilstrekkelig på ideen om universell utforming.

Bruk av ikke-rettslige virkemidler

Markedsmakt, forvaltningsmakt og bevilgningsmakt

Nærings- og handelsdepartementet har nylig lagt fram en strategi for innovative offentlige anskaffelser. Flere var opptatt av at offentlige myndigheter må gå foran med et godt eksempel. Forskningsrådet mener det er viktig at anskaffelsesprosessene utnyttes fullt ut i arbeidet med å sikre universell utforming av

produktene og tjenestene som anskaffes. FFO mener at universell utforming bør med som krav i alle offentlige etaters kjøps- og hotellavtaler.

Representantene fra universitets- og høyskolesektoren kom inn på at det er begrenset kunnskap hos bestillere med tanke på hvordan krav bør formuleres. Bare få miljøer kjenner tekniske krav for tilgjengelighet, og det er få verktøy tilgjengelig for å formulere gode funksjonskrav som kan brukes av blant annet offentlige innkjøpere.

Forvaltningsmakt, for eksempel i form av muligheten til å sende styringssignaler gjennom tildelingsbrev, ble også tatt opp. Det ble understreket viktigheten av tydelige signaler.

Utvikling av egne handlingsplaner for universell utforming ble spesielt diskutert blant de statlige etatene. Her ble det sett på som et viktig virkemiddel for å styrke de enkelte etatenes satsning og forståelse på feltet.

Standarder

Fagmiljøene er opptatt av standarder som en måte å angi generelle krav til universell utforming, som kan forenkle planleggingsarbeid. På samme måte som innen lovdiskusjonen, diskuterte fagmiljøene muligheten for mer bruk av funksjonskrav, fremfor eksakte tekniske spesifikasjoner i standarder. Noen mente at standarder sjelden oppnår annet enn å angi minstekrav, og at de kan virke tilbakeskuende. Andre påpeker viktigheten av tekniske standarder for eksempel for å sikre interoperabilitet i digitale løsninger.

Standard Norge mener behovet for standarder på området varer og tjenester kan øke i fremtiden. Standard Norge trakk også frem standardiseringsarbeid som en mulighet til å påvirke internasjonalt, og lære av andre.

Standard Norge mente man må arbeide videre med spørsmålet om hvordan standarder kan bli bedre kjent og brukt. Det ble fremhevet at aktører fra privat sektor ofte er viktige i standardiseringsarbeidet, og at standarder påvirker deres praksis. Fagmiljøene pekte på at standarder er mest kjent og brukt av prosjekterende, mens innkjøpere kan være i tvil om hvordan man bruker standarder (produktvalg).

Enkelte brukerorganisasjoner mente at statlige myndigheter fortsatt bør subsidiere tilgjengeliggjøring av standarder på universell utforming-området. Prisen for tilgang til materialet kan ellers virke for høy.

Det ble understreket viktigheten av at standarder samordnes, slik at krav ikke blir motstridende.

Kompetansebygging

På alle møtene ble behov for mer kompetanse om universell utforming trukket frem; i alle ledd og på alle nivåer. Funksjonshemmedes organisasjoner hadde spesielt fokus på kommuner/lokalmiljøer. Flere nevnte K1-prosjektet som et tiltak som burde videreføres i en ny plan. KS ønsker også en form for kompetansenettverk for universell utforming. Norges handikapforbund mente at nettsiden til eksisterende handlingsplan bør videreutvikles.

Det var enighet om at det også er behov for å utvikle strategier for formidling og erfaringsutveksling på andre områder. Følgende bransjer ble nevnt:

- utdanningsinstitusjoner
- byggebransjen (fra prosjektering til bygg og anlegg)
- offentlige og private innkjøpere/bestillere
- eiendomsforvaltere
- private boligeiere

Andre kommentarer som kom frem i diskusjonen rundt kompetanse om universell utforming var:

- Kompetanseutvikling/-bygging bør være et eget kapittel i ny handlingsplan.
- I det skriftlige innspillet fra Universell blir det blant annet poengtert at:
 - «Basiskompetanse til privat virksomhet må ivaretas av fagorganisasjoner og bransjeorganisasjoner slik det gjøres i dag. Basiskompetanse i offentlig virksomhet må ivaretas av ett prosjekt, og ikke mange som i dag (jf. evaluering av handlingsplan). Breddekompetanse må tilpasses i egne målgruppespesifikke opplæringsmoduler.
 - Det må legges til rette for dybdekompetanse for nøkkelpersonell i offentlig og privat sektor, slik at og dybdekompetanse ivaretas best gjennom kontrakter med etter- og videreutdanningsenheter ved universiteter- og høyskoler. Det må avsettes stimuleringsmidler slik at disse studiepoenggivende kursene ikke blir for kostbare. Vi ser også at en kost-nytte-analyse av etterutdanningstilbud også må gjennomføres.
 - Det må utvikles grunnleggende læremateriell (læreverk) om universell utforming som tar for seg alle aktuelle områder: Bygg og arkitektur, uteområder, IKT, transport, pedagogikk og jus (for å nevne noen). Dette basismaterialet må kunne brukes i tverrfaglige innføringsemner som nå er under utvikling flere steder.» (Se innspill 19: innspill fra Universell)
- Utviklingen av kompetanse og gjennomføringen av informasjonstiltak har vært viktige for å motivere og lære opp prosjekterende. Systematisk kompetanseutvikling bør videreføres.

- De kompetansebyggende tiltakene innen prosjekteringsfagene kunne med fordel hatt en bredere innfallsvinkel til temaet og inkludert forhold utover regelverket og oppfyllelse av myndighetenes minimumskrav. Eksempler på dette er organisering som støtter opp om flerfaglighet og tidligfase, privatrettslige avtaler og prosjektstyring utover de forhold som dekkes av TEK 10.
- Det bør legges til rette for at produsenter/leverandører får vist frem/flagget produkter som er rettet mot ivaretagelse av universell utforming, eksempelvis løfteinnretninger, taktile elementer til gulv og trapp. Dette gjelder sikkert for flere sektorer i tillegg til BA-næringen, IKT og transport.
- Kunnskapsutvikling bør også skje gjennom strategisk og systematisk testing av konkrete løsninger, erfaringsinnhenting, dokumentasjon og deling.
- Det bør foretas evaluering av prosessen i byggeprosjekt, fra oppstart frem til ferdig bygg. Disse erfaringene kan danne grunnlag for kompetanseheving.
- Vektlegging av *prosesser* innen prosjektering som har betydning for universell utforming, må ivaretas. Dette gjelder prosjekteringsledelse, roller, koordineringsansvar og privatrettslige forhold.
- Gode veiledere til forskriftene for alle delområder må utarbeides.
- «Beste praksis» i prosjektering av universell utforming vil spille en økende rolle. Særlig i forhold til eksisterende bygninger vil de prosjekterendes forståelse av målsetningen knyttet til universell utforming spille en stor rolle. Eksempelsamlinger og fremheving av gode løsninger er en god måte å styrke dette på.
- Bestillerkompetanse mht universell utforming er nødvendig. Erfaring har vist at motivasjon hos byggherre og gode bestillinger er nødvendige forutsetninger for å oppnå universell utforming.
- Kompetanseheving i arbeidslivet, rettet mot håndverksfagene, ble etterspurt. Det ble trukket frem at utførende, ikke bare prosjekterende, fagpersoner må ha kunnskap om universell utforming. Det ble hevdet at forståelse hos håndverkere for universell utforming kan være avgjørende for at siste finish i ombyggingsprosjekter og reparasjoner ikke gjøres på en måte som skaper nye barrierer.

Skole og utdanning

Universell utforming og pedagogiske strategier i utdanningssektoren ble grundig belyst på møtet med forsknings- og utdanningsinstitusjonene.

Her følger noen av argumentene som ble fremhevet:

- Utdanningsområdet (barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning) må inn i neste handlingsplansom et nytt, selvstendig og prioritert satsingsområde. Tiltak på opplæringsfeltet må ikke bare skje indirekte gjennom satsninger på bygg og fysiske omgivelser eller IKT-relaterte tiltak, men også direkte gjennom læreplaner.
- Undervisningsbygg: Tidsfrister for oppgradering av eksisterende bygninger ble etterlyst av organisasjonene spesielt.
- Digitale læringsplattformer må utformes slik at alle kan bruke dem.
- Mange fokuserte på at universell utforming er et «nytt» fag, og etterspør ressurser for å bygge opp robuste fagmiljøer. I dag er man for avhengig av enkeltpersoner, i følge fagmiljøene. Det mangler gode norske/nordiske læreverk.
- Andre understreket at tanken om universell utforming som eget fag bør nedtones, men at behovet heller ligger i å iverksette tiltak for å fremme universell utforming i fagplanene til de allerede eksisterende fagene.
- Flere etterlyser fagkurs som går i dybden, og som ikke er så dyre at kommunalt ansatte ikke har mulighet til deltakelse. KS etterlyser gratis kurs.
- Det ble understreket at målgruppe for kompetansetiltak i en ny handlingsplan ikke bør være for overlappende.
- Det mangler undervisning/kunnskap om sansetap og kognitiv svikt og hva det betyr for universell utforming. Fokus er som oftest på rullestolbrukere.
- Det bør utvikles basiskunnskap for «alle» i utdanningene, samtidig som dybdekunnskap også er viktig. Man bør søke å skape interesse og engasjement gjennom gode problemstillinger for studentoppgaver og tverrfaglige rammer. Kompetanse skal utvikles i alle ledd: fra grunnskole og oppover. Universell utforming må være en del av alt, ikke som et eget ved-siden-av fag.
- Universell utforming må inn i læreplanene for yrkesfag/håndverksutdanningene.

- Universell utforming kan være vanskelig å selge inn til bachelor- og mastergrads-studenter. Det ble stilt spørsmål om dette er et uttrykk for manglende positiv holdning til universell utforming.

Forskning

Flere påpeker at man er avhengig av at det koordinerende departementet BLD, både for å bidra til den generelle forskningen og innovasjonen på feltet og samtidig være en sterk pådriver for at det bevilges midler til forskning og innovasjon for universell utforming innenfor de enkelte sektorene.

Kunnskapsdepartementet bør også sørge for forskningsmidler til universell utforming, slik at det etableres et forskningsmiljø på tvers av utdanninger og fagmiljø. Dette gjelder for utdanninger innen helse- og samfunnsfag som rehabilitering, folkehelse, sosialfag, pedagogikk, planfag i tillegg til tekniske fag som arkitektur, produktdesign, IKT og andre ingeniørfag.

Andre emner ble tatt opp i diskusjoner rundt forskning på feltet:

- I dag skal all undervisning på universiteter og høyskoler være vitenskapelig basert. Dette innebærer at man må forske. Forskningen bør støtte og heve kvaliteten på undervisningen, blant annet gjennom produksjon av faglitteratur, ny undervisningsmetodikk og fagseminarer.
- Forskningsrådet ønsker større forskningsprosjekter. Høyskolene ønsker også mindre prosjekter med kreative vinklinger.
- Det kan være et problem at man ikke får midler nok til å ferdigstille forskning, og at lovende forskning må skrinlegges som resultat av manglende ressurser.
- Få har tatt doktorgrad innen universell utforming. Forskningsrådet opplyste at en forskningsbasert doktorgrad vanligvis vil kreve minst 6-7 millioner kroner.

Ulike temaer for forskning ble foreslått:

- Tverrfaglige forskningsprosjekt hvor etikk, lovgivning og politikk sees i sammenheng (ref. CRPDs artikkel 4).
- Konsekvenser av et samfunn som ikke utformes universelt.
- Dokumentere samfunnsøkonomisk nytte av universell utforming.
- Hvordan dagens brukermedvirkning fungerer og hvordan en ønsker at dette skal organiseres på en hensiktsmessig måte fremover.

- Hvordan synshemmede orienterer seg i både kjente og ukjente miljøer (Transportøkonomisk institutt (TØI)).
- Kunnskap om ulike materialers holdbarhet og slitestyrke (i forhold til ledesystemer).
- Identifisering av mekanismer som bidrar til at kunstige ledesystemer bygges i situasjoner og på steder hvor det ikke er nødvendig, og hvor annen tilrettelegging burde vært valgt.
- Utrede og evaluere dimensjoneringsgrunnlaget for krav til universell utforming – blant annet framkommelighet, orientering, lyd, lys og luftkvalitet.
- Evaluere effekt av krav og praksis.

Økonomiske virkemidler

Alle miljøer synes å være enige om nytten av sentrale stimuleringsmidler og har bedt om at omfanget av disse midlene økes. Funksjonshemmedes organisasjoner er opptatt av at midler til universell utforming fremdeles bør øremerkes og dermed være synlig i budsjettene.

Flere har nevnt muligheten av å opprette fond som kan støtte universell utformingstiltak. Noen henviser til at det på enøk-området er oppnådd gode resultater gjennom Enova. Norges Handikapforbund foreslår at universell utforming blir en reform på lik linje med Barnehagereformen.

Tilskudd til konkrete løsninger ble også foreslått. Heistilskudd til etter-installering av heis i eksisterende flerbolighus/blokkbebyggelse ble tatt opp av Statens Seniorråd. Det ble pekt på at man trenger denne typen virkemidler for å sette fart i oppgradering av eksisterende bygninger som er i privat eie.

Muligheten for skattestimuli ble nevnt, med henvisning til at dette har hatt god effekt i flere andre land. Det ble påpekt viktigheten av gulrot fremfor pisk overfor aktører man ikke har direkte styring over.

KS understreket at det trengs økonomiske midler for å gjennomføre mange sentrale tiltak innen universell utforming, men at alt ikke koster så mye. KS henviste til erfaringene fra Sverige, hvor det er blitt utført omfattende kartlegginger av tilgjengelighet. Brosjyren «Enkelt avhjålperte hinder» ble distribuert til svenske kommuner. Den inneholder eksempler på hvordan man kan komme i gang og høste det KS kaller «lavhengende frukter», altså rimeligere tiltak med stor virkning. KS lanserte tanken om at man kanskje må nøye seg med 85 % av det som ville være en

ideell løsning i noen tilfeller. 100 % universell utforming kan være vanskelig å oppnå enkelte steder.

Flere av organisasjonene mente også «lavhengende frukter» noen ganger kan være en start, men at det endelige målet må være full universell utforming av samfunnet. Blant annet ble oppgradering trafikkknutepunkt nevnt som et første skritt mot en helhetlig tilgjengelig reisekjede.

Medvirkning

På møtet med funksjonshemmedes organisasjoner ble det stilt spørsmål om de kommunale rådene: Er det tilfeldig hvem som er med og hvilket fokus de har i arbeidet? Det ble også nevnt at de kommunale rådene ikke har nok status i kommunene, og at de ikke når helt frem. Mange kommentarer tyder på at rådene ofte ikke får utnyttet sitt potensiale.

En koordinator for universell utforming i hver kommune eller et fast korps av slike på regionalt nivå, ble fremhevet som et mulig tiltak for å holde trykket på arbeidet oppe og spre kompetanse.

Store satsningsområder

Eksisterende bebyggelse

Mange mener at det store potensialet for økt måloppnåelse når det gjelder universell utforming ligger i eksisterende bygningsmasse. Bl.a. mener flere at vi ikke kan nå målet innen 2025 om vi ikke fra 2014 iverksetter effektive tiltak for å bidra til universell utforming av eksisterende bygg og uteområder.

Flere påpeker at det må identifiseres tiltak og tidsfrister for eksisterende bygningsmasse. Noen av forslagene var å:

- utvikle strategier for oppgradering av byggverk til universell utforming gjennom forvaltning, drift og vedlikehold.
- stimulere boligeiere til oppgradering til tilgjengelighet ved oppussing. Det ble påpekt at å gjøre en større del av eksisterende boligmasse universelt utformet er særlig viktig for å bidra til at et økende antall eldre kan bo hjemme lengre. Det er også viktig å avdramatisere myten om at universell utforming av boliger nødvendigvis er så dyrt.
- holde fokus på inn klima i eksisterende bygg; drift og vedlikehold.

- anse fritidsklubber, kafeer, puber og konsertsteder som viktige sosiale arenaer (Unge Funksjonshemmede). I dag er få steder fullt tilgjengelige for alle.

IKT

- Innspillene fra Difi knytter seg til videreutvikling av forskrift om universell utforming av IKT, indikatorutvikling, kunnskapsproduksjon og kompetanseheving.
- Difi peker også på behovet for tiltak som kan fremme et tverrsektorielt samarbeid og forebygge uheldige konsekvenser av at fagansvar og myndighetsutøving er spredd på flere etater.
- Det må fastsettes tidsfrister for de IKT-områder som ikke dekkes av forskriften.
- Det ble foreslått at IKT som eget område/delmål i ny handlingsplan trengs for å sikre inkludering og allmenn deltakelse på IKT-området.
- Noen konkrete områder som ble trukket frem var:
 - Utvikle/videreutvikle talegjenkjenningsteknologien.
 - Tilgang til nødtjenester (110, 112 og 113) på SMS.
 - Anvisningstavler, monitorer og andre elektroniske skilt med informasjon bør plasseres i øyehøyde og ha tale.
 - Mulighet til å bestille rullestolplass på internett mangler ofte. Det blir da ekstra vanskelig, for eksempel i forbindelse med populære konserter hvor man kan risikere at alle billetter er solgt før man når gjennom på telefon.
- Det er nødvendig med innovasjon og forskning på universell utforming i IKT. Universell utforming må inn i alle prosesser («back-end»), og ikke bare i forhold til brukergrensesnitt.
- Det ble ytret ønske om et eget kompetansesenter som kan drive veiledning og FoU-arbeid på IKT-sektoren (Difi har pålegg om å gi veiledning, men har ikke kapasitet til å være kompetansesenter der alle kan få hjelp).
- Det finns en oppfatning om at universell utforming knebler kreativiteten innen IKT-miljøene. Begrepet «universal usability» funker bedre. Det betyr å være brukbart for flest mulig (i motsetning til universell utforming, som etter hvert betyr i henhold til retningslinjene i WCAG (Web Content Accessibility Guidelines)).

Universell utforming som begrep, holdninger, omdømme og politikk

Det ble diskutert om en ny handlingsplan bør inneholde et eget prosjekt for omdømmebygging. Det var til dels enighet om at universell utforming har et omdømmeproblem, at universell utforming som verdi er under angrep fra flere kanter, og at det bør vurderes å legge inn tiltak for å forbedre dette i neste periode.

Noen mente at dokumentasjon av gode eksempler og salg av budskapet bak universell utforming kan være et viktig grep, for eksempel gjennom bruk av film.. Dette kan gjerne være i form av «reklamefilmer» på kino, i kommersielle kanaler osv.

Universell utforming som politikk, begrep og strategi må være tydelig fremover. Noen understreket viktigheten av å nedtone universell utforming som tiltak for funksjonshemmede, men heller som et allmenrettet prinsipp rettet mot alle (herunder personer med funksjonsnedsettelse).

Samtidig viser innspillene at det er ulik forståelse og definisjon av begrepet både i lovverk og konvensjon, men også i fagmiljøer og samfunnet generelt. Det kan være behov for ny begrepsavklaring?

Det ble også understreket viktigheten av å få en positiv involvering av næringslivet og private aktører ellers i en statlig handlingsplan.

Forslag til nye tiltak

Under er listet opp ytterligere forslag til konkrete prosjekter og tiltak som foreslås igangsatt innen rammen av en ny handlingsplan (mange av disse er fra funksjonshemmedes organisasjoner):

- Etablere tilsyn for universell utforming.
- Bruk av allergivennlige planter i offentlige miljøer.
- Røykfrie inngangspartier ved alle offentlige bygg, også ved tog- og busstasjoner.
- Gode tiltak mot luftforurensning, med vekt på de større byene.
- Knytte serverings- og skjenkebevilling opp mot universell utforming av utesteder, restauranter og konsertlokaler.

- Gi pålegg om konkrete tiltak for å bedre tilgjengeligheten til kulturarrangementer. Knytt gjerne opp til offentlige tilskudd.
- Utforme mer konkrete krav til når direktesendinger på fjernsyn skal tekstes.
- Gi direkte tilskudd til gjennomføring av synstolkning av undervisningsvideoer og annen billedbasert kommunikasjon som legges ut på internett.
- Vintervedlikehold: Særlig fra organisasjoner som organiserer mange rullestolbrukere kom innspill om at det er vanskelig å opprettholde vanlig deltakelse i samfunnet gjennom vinteren. En del blir nærmest innesperret i eget hjem eller helt avhengig av transport dør til dør. Det ble etterlyst større fokus på hvordan snøryddingen utføres. TØI har i sitt innspill satt fokus på de særlige utfordringer synshemmede har med å orientere seg om vinteren, og etterlyst mer forskning for å få god kunnskapsbasert praksis.

Det ble hevdet at de store temperatur- og sesongvariasjonene kan utgjøre et hinder for å samarbeide og å lære gjennom EU-støttede forskningsprosjekter. Det er mer å hente gjennom nordisk samarbeid. Å opprettholde uu-kvalitetene i opparbeidede utemiljøer vinterstid er en særskilt utfordring.

Vedlegg

Innspill fra funksjonshemmedes organisasjoner:

- Vedlegg 1: Norges Blindeforbund
- Vedlegg 2: Norges Døveforbund
- Vedlegg 3: Foreningen for muskelsyke
- Vedlegg 4: Hørselshemmedes Landsforbund
- Vedlegg 5: MS-forbundet
- Vedlegg 6: Norges Astma- og Allergiforbund
- Vedlegg 7: Norsk forening for osteogenesis imperfecta
- Vedlegg 8: SAFO, NHF
- Vedlegg 8.1: SAFO, NHF tillegg
- Vedlegg 9: Stopp Diskrimineringen
- Vedlegg 10: Studieforbundet Funkis

Innspill fra universitets- og høyskolesektor, forskningsmiljø og organisasjoner:

- Vedlegg 11: Arkitektbedriftene
- Vedlegg 12: Forskningsrådet
- Vedlegg 13: Høyskolen i Gjøvik
- Vedlegg 13.1: Høyskolen i Gjøvik, tillegg
- Vedlegg 14: Høyskolen i Oslo og Akershus, ved fakultet for Helsefag
- Vedlegg 15: Høyskolen i Oslo og Akershus, ved institutt for informasjonsteknologi
- Vedlegg 16: Norsk Regnesentral
- Vedlegg 17: Standard Norge
- Vedlegg 18: Transportøkonomisk institutt
- Vedlegg 19: Universell
- Vedlegg 20: Vista Utredning

Innspill fra statlige virksomheter og direktorater:

Vedlegg 21: Direktoratet for byggkvalitet

Vedlegg 22: Direktoratet for forvaltning og IKT

Vedlegg 23: Direktoratet for naturforvaltning

Vedlegg 24: Helsedirektoratet

Vedlegg 25: Husbanken

Vedlegg 26: Ligestillings- og diskrimineringsombudet

Vedlegg 27: Statsbygg

Vedlegg 28: Vegdirektoratet